

Maltractament prenatal

Óscar García-Algar¹, Ramón Figueras²

¹ Servei de Neonatologia, Hospital Clínic-Maternitat, ICGON, IDIBAPS, BCNatal, Barcelona. ² FJM Advocats SLP, Barcelona

El maltractament prenatal és una realitat i ha estat objecte d'atenció en la llei catalana: en l'article 105 de la Llei 14/2010, de 27 de maig, dels drets i les oportunitats en la infància i l'adolescència, es fa referència explícita al maltractament prenatal com a situació de desemparament i es defineix com «la manca de cura del propi cos, conscient o inconscient, o la ingestió de drogues o substàncies psicotròpiques per part de la dona durant el procés de gestació, i també el produït indirectament al nadó per la persona que maltracta la dona en procés de gestació»¹⁻³.

La prevalença del consum de drogues d'abús i alcohol durant l'embaràs és molt elevada en el nostre entorn. Per exemple, el consum d'alcohol durant la gestació és la principal causa prevenible de lesions durant el desenvolupament prenatal, i és el responsable de la síndrome alcohòlica fetal (SAF)⁴⁻⁶.

S'ha discutit si els fills podrien denunciar els seus pares per problemes de salut derivats del consum d'alcohol durant l'embaràs i en alguns països s'ha plantejat la possibilitat de promoure iniciatives legislatives destinades a tenir en compte les accions anomenades de *wrong life* contra els responsables de propiciar vides pertorbades. Tot i que s'ha donat algun cas aïllat, com aquell en què es condemnà una mare anglesa per la síndrome alcohòlica fetal del seu fill, els intents plantejats en aquest sentit no han progressat, potser com a reflex de la importància que l'ordenament jurídic atribueix a la unitat familiar⁴.

En alguns dels estats dels Estats Units s'acusa les dones consumidores de drogues pels prejudicis que puguin haver causat als seus fills durant el període fetal. Aquesta legislació planteja dubtes sobre fins a quin punt l'estat pot intervenir per protegir la salut del fetus sense infringir els drets de les dones⁷.

En el nostre ordenament jurídic, la Constitució (article 15) estableix que tothom té dret a la vida i a la integritat física i moral, de manera que l'estat té l'obligació de garantir la vida, entesa en un sentit ampli, incloent-hi la del *nasciturus* (concebut però no nascut)³.

Des de la perspectiva civil, la llei disposa que el concebut es considera nascut per a tots els efectes que li siguin favorables (article 29, Codi civil). Tot i que aquesta expectativa no es consolidi fins a després del naixement, implica un reconeixement evident de drets als fetus. En l'àmbit penal se sancionen les persones que, intencionadament o per imprudència, causin al fetus una lesió o malaltia que perjudiqui greument el seu normal desenvolupament, o li provoquin una greu tara física o psíquica (articles 157 i 158, Codi penal). Tot i així, la responsabilitat de la dona embarassada només es pot plantejar en cas que lesioni intencionadament el fetus, i es descarta que pugui ser acusada si el perjudici deriva de la seva imprudència, com seria el cas de les conseqüències no desitjades dels hàbits de consum de substàncies tòxiques³.

És possible que hi hagi opinions que considerin no encertada aquesta regulació i que reivindiquin la possibilitat de sancionar penalment la mare el comportament de la qual durant l'embaràs perjudiqui el fetus de manera imprudent. No obstant això, cal tenir en compte que la complexitat de les situacions i la previsible ineficàcia d'aquest plantejament punitiu –que no hauria de ser aliè al caràcter estrictament social i sanitari del problema– no necessita l'aplicació de solucions penals^{1-2, 8}.

Actualment, diverses comunitats autònomes han creat protocols d'actuació i coordinació davant de situacions de maltractament al fetus. S'han establert circuits per detectar embarassos d'alt risc i la seva derivació a una consulta especialitzada amb connexió amb els diferents serveis implicats, i es preveu fins i tot la comunicació dels fets al jutjat o a la fiscalia⁵.

No obstant això, aquestes actuacions no són suficients. Les dones en edat fèrtil o embarassades haurien de rebre suficient informació sobre les conductes de risc i les seves greus conseqüències. Cal prendre mesures per garantir la protecció dels futurs nounats i assegurar una bona atenció prenatal. La informació, el seguiment mèdic, l'apoderament de les dones, el suport en la resolució de les causes socioeconòmiques que rauen darrere aquest problema i la detecció precoç poden ser els instruments més efectius per fer-hi front. I, sobretot, aquestes dones

necessiten ajuda durant l'embaràs i no ser culpabilitzades ni que se'ls retiri sistemàticament la custòdia, tenint en compte a més el dany que pot provocar la separació forçada en les mares i en els infants^{6,8}. De fet, l'Administració ha d'adoptar mesures apropiades per assegurar l'atenció sanitària prenatal i postnatal adequada a les mares i desenvolupar l'atenció sanitària preventiva de les situacions de risc i l'orientació dels pares².

Bibliografia

1. Institut Català d'Assistència i Serveis Socials. Protocol de coordinació d'actuacions per a la prevenció i l'abordatge del maltractament prenatal. Col·lecció eines 9. Barcelona. 2010.
2. Figueras R, García-Algar O, Patris E, Manzano C. El maltrato prenatal. 2015. (<http://www.ajs.es/blog/el-maltratoprenatal/>)
3. Manzano C, Figueras R, Patris E, García-Algar O. Maltrato prenatal. *An Pediatr (Barc)*. 2016;84(4):242-4.
4. Larcher V, Brierley J. Fetal alcohol syndrome (FAS) and fetal alcohol spectrum disorder (FASD). Diagnosis and moral policing; an ethical dilemma for paediatricians. *Arch Dis Child*. 2014;99:969-70.
5. Protocol de coordinació d'actuacions per a la prevenció i l'abordatge del maltractament prenatal. Departament d'acció social i ciutadania. Secretaria d'infància i adolescència. Generalitat de Catalunya.
6. García-Algar O, Vall Combelles O, Puig Sola C, Mur Sierra A, Scaravelli G, Pacifici R, et al. Prenatal exposure to drugs of abuse using meconium analysis in a low socioeconomic population in Barcelona. *An Pediatr (Barc)*. 2009;70:151-8.
7. Linder E. Punishing prenatal alcohol abuse: The problems inherent in utilizing civil commitment to address addiction. 2005 *U. Ill. L. Rev.* 873.
8. García J, Campistol E, López-Vilchez MA, Morcillo MJ, Mur A. Análisis del maltrato prenatal en Cataluña entre los años 2011 y 2014. *An Pediatr (Barc)*. 2018;88(3):150-9.